

Organik Bileşiklerin Sınıflandırılması - Alkanlar

Prof. Dr. Arif ALTINTAŞ

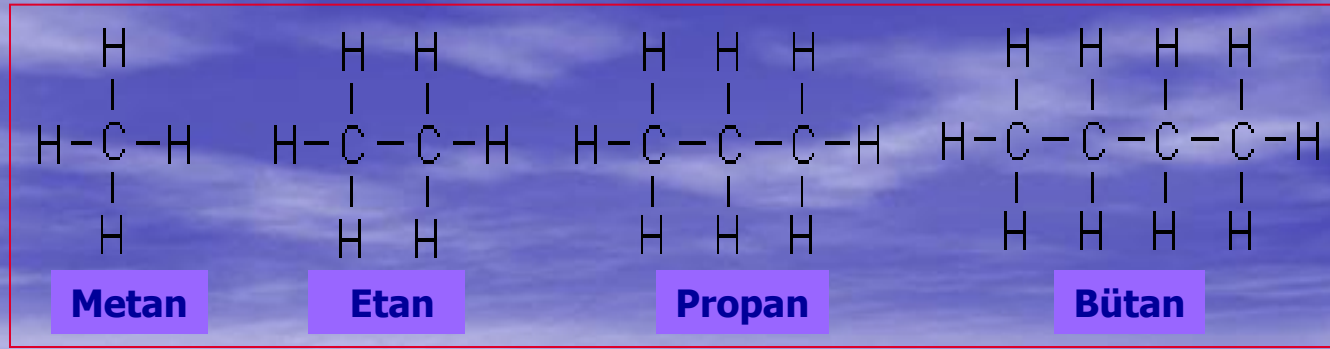
Organik Bileşiklerin Sınıflandırılması

- Hidrokarbonlar yapılarında C ve H bulunduran bileşiklerdir.
- Genel olarak 2 grupta incelenebilir:
  1. Alifatik Hidrokarbonlar
    - **Doymuş Hidrokarbonlar (alkanlar)**
      - Düz zincirli
      - Dallanmış
      - Halkalı (siklik)
    - **Doymamış Hidrokarbonlar**
      - Alkenler
      - Alkinler
  2. Aromatik Hidrokarbonlar
    - a. Tek halkalı (benzen ve türevleri)
    - b. Bitişik iki halkalı (naftalin ve türevleri)
    - c. Bitişik çok halkalı olanlar

Doymuş Hidrokarbonlar

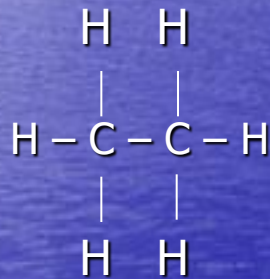
Alkanlar (Parafinler)

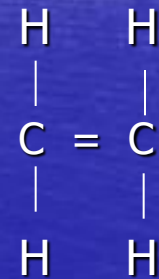
- Genel formülleri C_nH_{2n+2} (n =herhangi bir tam sayı) şeklinde olan bileşiklerdir.
- Bu bileşiklere, moleküllerindeki ikili ve üçlü bağ içermemeleri ve sadece karbon ve hidrojenle oluşmalarından ötürü doymuş hidrokarbon da denir.
- Alkanlar kimyasal açıdan reaktif maddeler değildir. Bundan dolayı, bunlara "**parafinler**" de denir.
- Alkan molekülünden bir hidrojen atomu çıkması ile kalan gruba **alkil kökü** denir.
- Alkil kökleri adlandırılırken türediği alkandan "**an**" eki kaldırılıp, "**il**" eki getirilir.
- Alkil kökleri kısaca (**R-**) şeklinde gösterilir. R harfinin yanındaki çizgi, alkil kökündeki karbonun doymamış olduğunu gösterir.
- Üst seviyede yanabilir - yakıtlar, su ve karbondioksit'e yanarlar.
  - Metan, etan, propan ve bütan gazdır.
  - Pentan'dan $C_{17}H_{36}$ e kadar sıvıdır,
  - **Gasolin**, pentan'dan decana kadar olan alkanlardan karışımdır.
  - **Kerosene** yaklaşık $n=10$ ile $n=16$ arası alkanları içerir.
  - $n=17$ oda ısısında katıdır. n değeri yüksek Alkanlar dizel yakıtlarda, fuel oil, vazelin, parafin, motor yağları ve asfaltta yoğun olarak vardır.

Alifatik Hidrokarbonlar

- İçerdikleri bağ yapılarına göre 3'e ayrılırlar; Eğer bir alifatik hidrokarbonda karbon atomları arasında sadece tek bağ bulunuyorsa **doymuş hidrokarbon** (Alkan veya parafin) olarak adlandırılır.

Alkan ($\text{C}_n \text{H}_{2n+2}$)

Alken
($\text{C}_n \text{H}_{2n}$)

Alkin
($\text{C}_n \text{H}_{2n-2}$)

- Karbon atomları arasında çift ($\text{C}=\text{C}$) ve üçlü ($\text{C}\equiv\text{C}$) bağ içeren alifatik hidrokarbonlara **doymamış hidrokarbonlar** denir.
- Çift bağ bulunduran hidrokarbonlar Alken (veya olefin),
- Üçlü bağ bulunduranlar ise Alkin (veya asetilen) diye adlandırılır

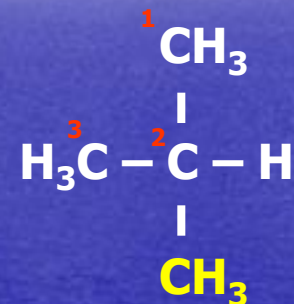
Alkanların formülü ve ilgili alkil kökleri

Alkan	Molekül formülü	Alkil kökü
Metan	CH_4	Metil
Etan	C_2H_6	Etil
Propan	C_3H_8	Propil
Bütan	C_4H_{10}	Butil
Pentan	C_5H_{12}	Pentil

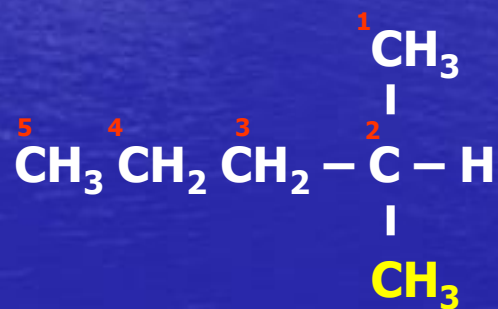
Alkanların isimlendirilmesi

- Alkanların sistematik isimlendirilmesinde, **en uzun karbon** zinciri **esas** alınır ve bu zincirdeki karbon sayısına karşılık gelen sözcüğün sonuna "**an**" eki getirilir. Örneğin:

- Metan
- Etan
- Propan
- Bütan
- Pentan

2-Metilpropan

2-Metilpentan

İlk On Düz Zincir Alkan

Alkan	Kapalı formül	Yapısal formül	Alkil
Metan	CH ₄	CH ₄	Metil
Etan	C ₂ H ₆	CH ₃ CH ₃	Etil
Propan	C ₃ H ₈	CH ₃ CH ₂ CH ₃	Propil
Bütan	C ₄ H ₁₀	CH ₃ (CH ₂) ₂ CH ₃	Bütil
Pentan	C ₅ H ₁₂	CH ₃ (CH ₂) ₃ CH ₃	Pentil
Hekzan	C ₆ H ₁₄	CH ₃ (CH ₂) ₄ CH ₃	Hekzil
Heptan	C ₇ H ₁₆	CH ₃ (CH ₂) ₅ CH ₃	Heptil
Oktan	C ₈ H ₁₈	CH ₃ (CH ₂) ₆ CH ₃	Oktil
Nonan	C ₉ H ₂₀	CH ₃ (CH ₂) ₇ CH ₃	Nonil
Dekan	C ₁₀ H ₂₂	CH ₃ (CH ₂) ₈ CH ₃	Dekil

Alkan

Metan

Etan

Propan

Bütan

vb.

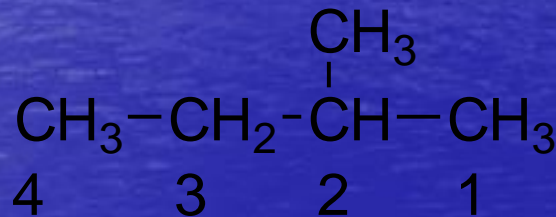
Alkil grup

Metil (CH₃-)

Etil (CH₃CH₂-)

Propil (CH₃CH₂CH₂-)

Bütil (CH₃CH₂CH₂CH₂-)

2-Metilbütan

- ❑ Düz zincir; alt grup sayısını vermek amacıyla ona en yakın taraftan numaralanır.

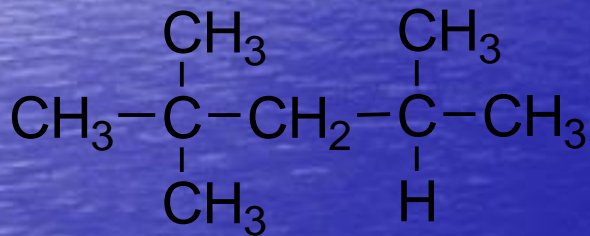
□ Aynı substituentler bir ön ek ile gruplandırılır:

□ iki benzerlik için 'di...'

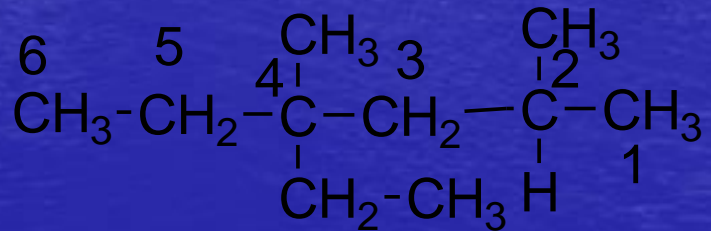
□ üç için 'tri...'

□ dört için 'tetra...'

□ Substituentler alfabetik sırada adlandırılır

2,2,4-Trimethylpentane

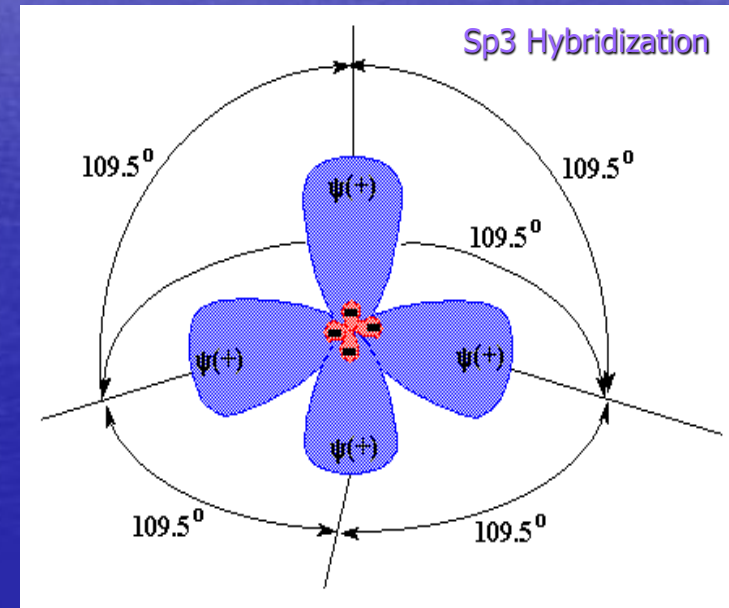

2,4-dimethyl-4-ethylhexane

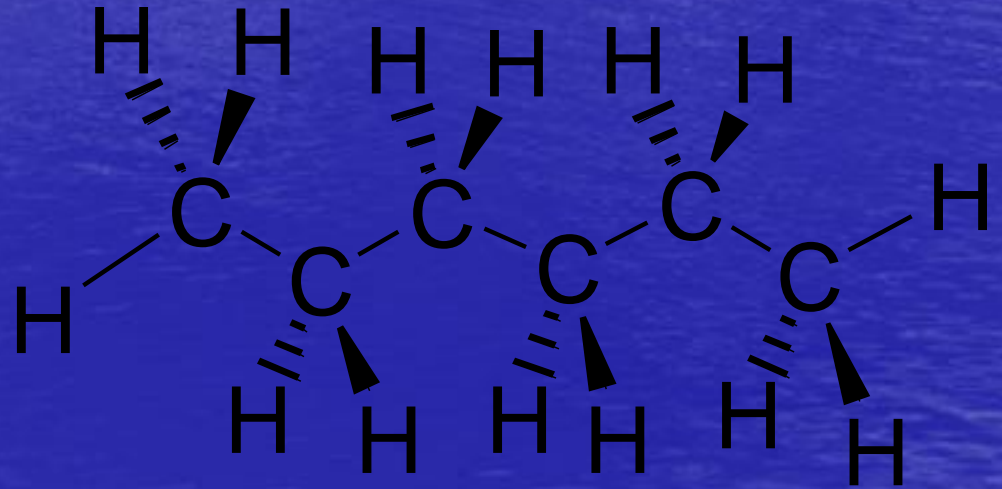
Alkanların Genel Özellikleri

- Alkanlardaki karbon atomları **sp³** hibritleşmesi gösteren karbon atomlarıdır.
- Her bir karbon atomu **dört bağ** yapmak zorundadır.
- Bir alkan bileşiğinde **karbonlardan birini merkez** atom olarak ele alırsak, buna bağlı diğer dört atom **tetrahedral** (dört yüzlü) bir yapı verecek şekilde bu merkez atomuna bağlanmışlardır.
- Bağlı atomlar arasındaki **açı 109.5°** dir.

- ❑ Basit alkanlar oda ısısında konformasyonel özgürlüğe sahiptir
- ❑ C-C bağları etrafında rotasyon yapabilir
- ❑ Bunlar için en kararlı (düşük enerji) konformasyon tüm durumlarda 'düz zincirli' yapıdır:

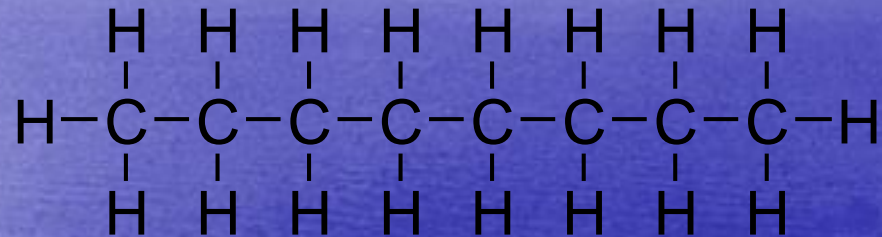
Örnek : Hekzan

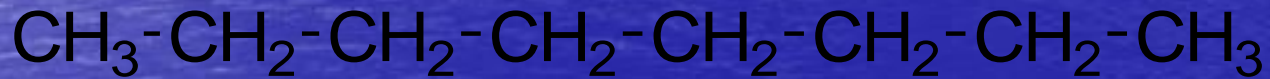

Büyük molekülleri temsil ederler

Oktan için tam açık yapısal formülasyon

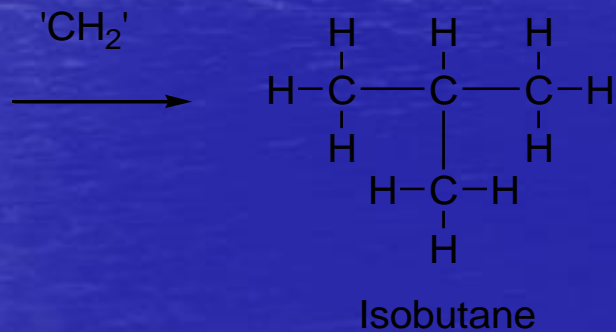
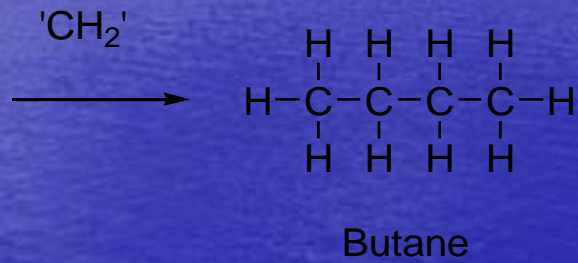
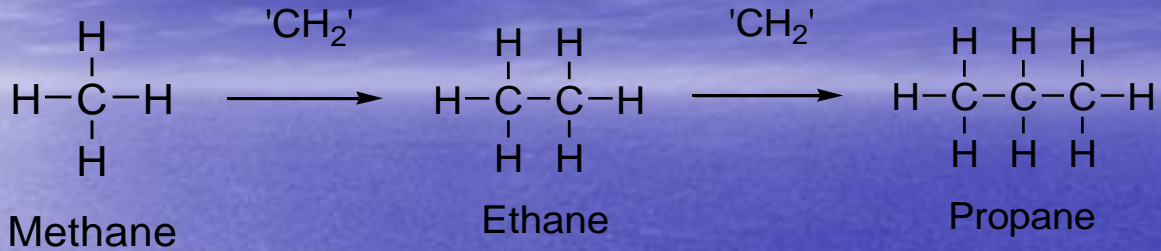
Kısaltılmış yapısal formül

Çizgi segment yapısal formül

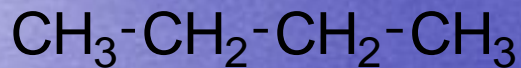
'CH₂' Eklenmesiyle bir seri alkanlar üretilir.

Yapısal izomerler

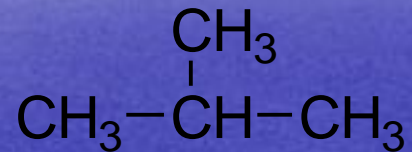

- Yapısal izomerler farklı fiziksel özellikler gösterir

n-butane

b.p. - 0.5°C

isobutane

b.p. - 12.0°C

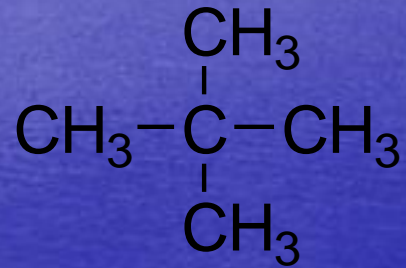
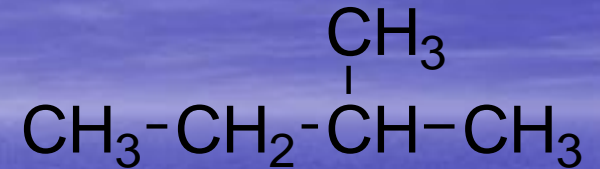
- Kimyasal özellikleri de farklıdır

Alkanlarda Yapı izomeri

<u>Alkan</u>	<u>Yapı izomeri sayısı</u>	
Metan	1	
Etan	1	
Propan		1
Butan	2	
Pentan		3
Hekzan		5
Dekan	75	
Pentadekan		4347
Eikosan		366,319
Triakontan (C ₃₀ H ₆₂)		44 x 10 ⁹

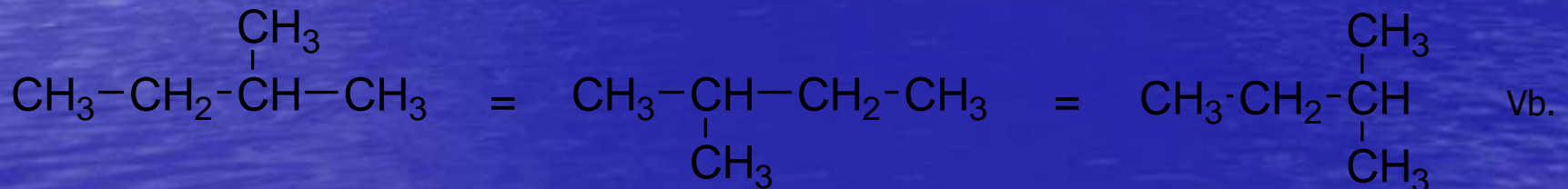
Hepsi biliniyor

Pentan (C_5H_{12}) - 3 yapı izomeri

- ❑ Bunların hepsi karbonun tetrahedral yapısı üzerine oturur
- ❑ C_5H_{12} nin mümkün diğer düzenlemeleri yoktur.

Not

Alkanların Kimyasal Özellikleri

- Alkanlar fonksiyonel grup içermeyen **tamamen doymuş hidrokarbon** bileşikleri olduklarından dolayı kimyasal **reaktiviteleri** diğer bileşikler ile kıyaslandığında **çok düşüktür.**
- Alkanların en **temel reaksiyonlarından** biri **oksijen** ile verdikleri yanma reaksiyonudur.
- Örneğin, doğal gazın temel bileşenlerinden olan **metan** gazının oksijen ile yanması sonucu karbondioksit ve su çıkar.

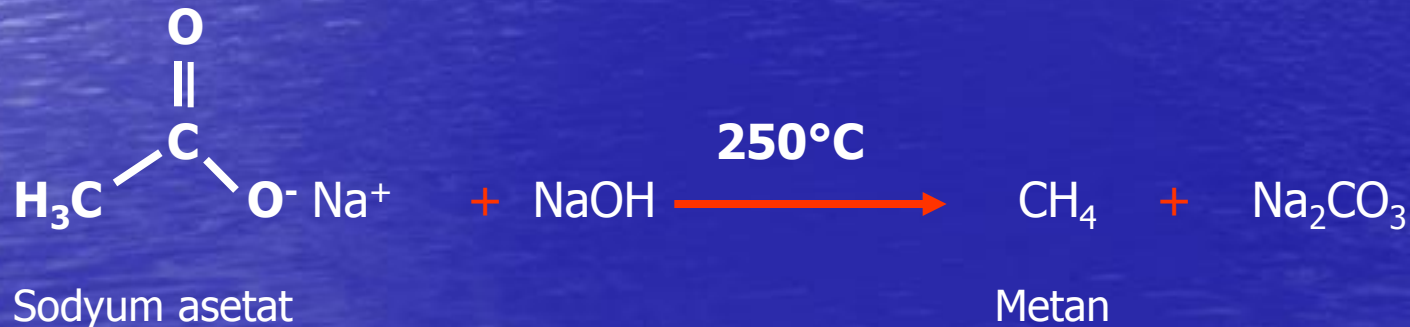

Alkanların Kimyasal Özellikleri

- Örneğin, **metan klor gazı** ile 120°C de veya uygun dalga boyunda bir ışık kaynağı ile tepkimeye girdiğinde, bir alkil halojenür olan **klorometan** elde edilir.

- **Karboksilik asitlerin sodyum tuzlarının sodyum hidroksit ile reaksiyonu alkanları verir.**

Teşekkürler